

Vragenuur over juridische en ethische aspecten van sociale media-archivering

#coronacollectie

Verslag 23 april

Maar liefst 32 (!) deelnemers sloten op donderdag 23 april aan bij het derde vragenuur rond sociale media-archivering dat vanuit het Netwerk Digitaal Erfgoed georganiseerd werd. Ditmaal stonden de juridische en ethische aspecten van sociale media-archivering centraal.

Speciale gasten voor dit vragenuur waren digitaal archivaris Mirjam Schaap van het Stadsarchief Amsterdam, auteursrechtjurist Annemarie Beunen van de Koninklijke Bibliotheek (KB) en digitaal archivaris Robert Gillesse van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG).

Onderzoek naar het beschikbaarstellen van sociale media-archieven

Mirjam Schaap vertelde over het lopende onderzoek van het Stadsarchief Amsterdam naar de mogelijkheden van beschikbaarstelling van diverse sociale media-archieven (zoals de Facebookpagina van de Maagdenhuisbezetting uit 2015) die zij overgedragen gekregen hebben van archiefvormers en enkele zelf gecreëerde archieven in het kader van hotspots. Er is al vrij veel (internationale) literatuur van onderzoekers over het (her)gebruiken van sociale media-archieven, Mirjam probeert deze onderzoeken te vertalen naar de erfgoedpraktijk.

Wat lastig is, is dat geen van de sociale media-platformen gemaakt zijn voor duurzame opslag. Wel faciliteert Twitter onderzoekers bij het harvesten van een beperkte set aan Twitterberichten met een API. Mirjam zelf gebruikt bijvoorbeeld de tool "Tags" die gebruikmaakt van die API. Voor meer informatie over TAGS (Twitter Archiving Google Sheet), zie: <https://tags.hawksey.info>. Daarbij stelt Twitter een aantal voorwaarden, zoals:

1. herpublicatie op een website van Twittersets is verboden, sets mogen alleen gedeeld worden voor onderzoek;
2. sets van meer dan 50.000 berichten mogen helemaal niet gedeeld worden met derden (van sets die bestaan uit meer dan 50.00 twitter berichten mogen alleen de twitter ID's gedeeld worden);
3. sets mogen niet downloadbaar zijn vanaf de studiezaal in een computerleesbare vorm (dus een CSV aanbieden mag ook niet);
4. tweets die van Twitter worden verwijderd moeten door de onderzoeker/erfgoedinstelling ook uit zijn/haar set worden verwijderd binnen 24 uur.

Deze beperkingen betreft alleen nog maar de voorwaarden van Twitter, beperkingen die voortvloeien uit de auteurswet en AVG komen daar nog eens bovenop.

Wat betreft de sociale media-archieven van de archiefvormers: het Stadsarchief Amsterdam heeft van die partijen wel toestemming om het archief online te plaatsen, maar de datasets bevatten ook reacties en bijdragen van derden. Het is erg lastig de datasets te scheiden, dus dat is ook een probleem.

Vragen die Mirjam onder andere nog heeft zijn: in hoeverre is anonimiseren van sets twitterberichten mogelijk en wenselijk? En het anonimiseren van materiaal dat je met Webrecorder (webrecorder.io) hebt binnengehaald, is dat überhaupt mogelijk? Ook de

voorwaarden van de andere platformen zoals Facebook/Instagram moeten nog beter in kaart worden gebracht.

Sociale media archiveren en de auteurswet

Annemarie Beunen haakte in op het verhaal van Mirjam, door te verduidelijken dat volgens onze auteurswet het harvesten of downloaden van digitale publicaties (inclusief nieuwsbrieven, openbare teksten, beeldmateriaal, websites en berichten op sociale media-welk platform dan ook) niet is toegestaan zonder expliciete toestemming van alle rechthebbenden. Dus alleen al het archiveren van sociale media – zonder enige vorm van beschikbaarstelling – kan al problematisch zijn als het niet je eigen sociale media-accounts betreft – of die van de archiefvormer die ze aan je overdraagt. Daar komt nog eens bij dat veel mensen (vaak onbewust) nog al eens materiaal (zoals grappige foto's en video's) posten waar ze zelf niet de rechten op hebben.

Om dat grote probleem te ondervangen is er – op aandringen van het erfgoedveld – een onderzoek gestart vanuit het ministerie van Justitie om te kijken of er mogelijkheden zijn om het harvesten van digitaal materiaal wettelijk toe te staan. In veel landen om ons heen is er al wél wetgeving die bijvoorbeeld bibliotheken toestaat aan webarchivering te doen. Het is nog de vraag hoe breed dit onderzoek uitgezet gaat worden en of alleen digitale publicaties en websites of ook sociale media erbij worden betrokken.

Dit najaar zal vermoedelijk het traject verder worden ingevuld en het onderzoek ook echt bij een of meer rechtenfaculteiten belegd worden. Mocht harvesten van digitaal materiaal over enige tijd toegestaan worden, dan kan een volgende stap zijn om te gaan lobbyen voor het mogelijk maken van méér dan alleen on-site beschikbaarstelling.

Tot die tijd is het advies om bij twijfel of materiaal wel of niet opgeslagen/beschikbaar gesteld mag worden: zoek indien mogelijk altijd het contact met de makers. Wellicht kunnen dan meteen afspraken gemaakt worden over eventuele overdracht van auteursrechten, of in ieder geval toestemming voor langdurig/eeuwig gebruik door de erfgoedinstelling.

Ethische kwesties

Robert Gillesse ten slotte lichtte een onderzoek toe dat binnen het IISG is gedaan naar ethische facetten van sociale media-archivering. Als voorbeeld noemde hij het archiveren van (besloten) Facebookgroepen. Hoe moet je dat aanpakken? Vraag je de eigenaar van zo'n groep of je alle posts mag archiveren? Probeer je lid te worden van zo'n groep en van iedere deelnemer toestemming te krijgen? Het is bijna onvermijdelijk dat er altijd ook reacties en comments in zo'n archief terecht komen van mensen die zich er helemaal niet bewust van zijn dat hun bijdragen worden gearchiveerd.

Als het over ethiek gaat, zijn er al helemaal geen pasklare antwoorden. Iedere instelling moet zelf ook steeds de afweging maken hoe groot het risico is van archivering en of de wijze waarop met persoonlijke gegevens van mensen wordt omgegaan strookt met de waarden van de instelling. Ondertussen is er ook het dilemma: als je sociale media-archieven nu vanwege alle belemmeringen niet archiveert, draag je er dan aan bij dat de stemmen van sommige groepen helemaal niet gehoord worden? Een instelling als IISG is er juist ook voor om de geschiedenis van die onder-gerepresenteerde groepen vast te leggen. Op sociale media worden discussies gevoerd die nergens anders gevoerd worden. Maar je kunt mensen in extreme gevallen in gevaar brengen als hun uitingen op sociale media in verkeerde handen vallen.

We moeten dus met elkaar het gesprek aangaan over hoe belangrijk het materiaal is en wanneer bepaalde risico's die voortvloeien uit het archiveren van sociale media wel of juist niet genomen moeten worden. Als het IISG-rapport gereed is, zal het gedeeld worden.

Overige vragen

V: Hoe zit het met het archiveren van Twitteraccounts van bewindslieden?

A: Het zou kunnen dat het archiveren van sociale media-accounts van functionarissen in overheidsdienst wordt opgenomen in de Archiefwet, maar dat is het nu nog niet. De meeste gemeenten hebben hier nog geen beleid voor. Vanwege het publieke belang van de uitingen van belangrijke bewindspersonen lijkt in de praktijk meer mogelijk te zijn (wat herpubliceren betreft) zonder dat bijvoorbeeld Twitter zelf ingrijpt. Internationaal zijn er voorbeelden van politieke sociale media-archieven die met of zonder toestemming van de personen online zijn gezet (FelixArchief Antwerpen, [Trump Twitter Archive](#)).

V: Als sociale media-platformen verdwijnen, in hoeverre hebben we dan nog "last" van de beperkende voorwaarden?

A: [lastige, leuke vraag] Eigenlijk bevind je je dan in een juridisch vacuüm, omdat er geen eigenaar meer is aan wie je toestemming kan vragen. Maar los van de "gewone" auteurswet en AVG moet je dan een eigen ethische afweging maken. Ook al zou je alles mogen met een sociale media-archief, wil je dat dan ook als erfgoedinstelling? Van Hyves hebben we (de erfgoedsector) geleerd wel alert te zijn als zo'n situatie ontstaat, zodat we in ieder geval kunnen verhinderen dat veel waardevolle informatie verloren gaat. De gebruikers van het betreffende platform te mobiliseren aan zelfarchivering te doen, is daarbij een aan te bevelen strategie.

V: In hoeverre worden er zaken met betrekking tot sociale media-kanalen/onderwerpen dubbel gearchiveerd? Is er al afstemming?

A: Omdat de erfgoedinstellingen allemaal nog aan het pionieren zijn, is er een kleine kans dat zaken dubbel worden gedaan. Op dit moment is van echte afstemming nog geen sprake. Met webarchivering zijn we wat verder en kunnen erfgoedinstellingen zien welke instelling welke website archiveert, met welke tool en hoe vaak via het Nationaal Register Webarchieven: <https://www.registerwebarchieven.nl/>.

Op het moment dat erfgoedinstellingen beleid ontwikkelen over het collectioneren en archiveren van sociale media, zullen we ook die archieven in kaart brengen en tot een afstemming trachten te komen.

Het volgende vragenuur sociale media archivering vindt plaats op donderdag 30 april van 11:00 tot 12:00 uur en is toegankelijk via deze link: <https://zoom.us/j/525710213>.

Heb je nu nog vragen naar aanleiding van het vragenuur, dit verslag of anderszins, maak dan gebruik van de #coronacollectie-mailgroep via NDE-coronacollectie@googlegroups.com.